

МАЙНОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ ПОДРУЖЖЯ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

PROPERTY RELATIONS OF SPOUSES IN MODERN INTERNATIONAL FAMILY LAW

Маленко В.В., студент IV курсу бакалаврату

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Статтю присвячено розгляду сутності шлюбного договору як основи укладання сімейних союзів у сімейному праві України та інших країн. Необхідність дослідження зумовлена важливістю вдосконалення теоретичного та практичного розуміння населенням значення шлюбних договорів, їх змісту, порядку укладання та розірвання, наслідків, які витікають із таких порядків. Автор звертає увагу на актуальність проблеми, яка полягає в тому, що законодавче регулювання шлюбних відносин повинно бути уніфікованим та чітко регламентувати кожний аспект з дотриманням принципів верховенства права, законності та юридичної визначеності.

У роботі звертається увага на поняття шлюбу. Представлено аналіз поняття шлюбного договору у романо-германській правовій сім'ї та англосаксонській, висвітлено порівняння укладання шлюбного договору за німецьким правом та правом США.

Автор зазначає, що уніфіковане матеріально-правове регулювання шлюбних правовідносин та договорів з іноземним елементом не є розвинутим на достатньому рівні, тому дуже важливим є колізієне регулювання з метою визначення права тієї країни, що буде регулювати відповідні відносини.

Висвітлено, що у романо-германській правовій сім'ї існує поняття «правовий режим майна подружжя», а в англосаксонській – «система подружньої власності». Ці два поняття звучать по-різному, але вони мають однаковий зміст.

Чинне законодавство не розкриває умов, видів та розмірів відповідальності подружжя за невиконання шлюбного договору. З огляду на це під час вирішення таких питань необхідно керуватися загальними положеннями сімейного й цивільного законодавства, а також визначеними умовами шлюбного договору.

Ключові слова: шлюб, шлюбний договір, іноземний елемент, сімейне право, правовий режим майна, власність подружжя.

The article is devoted to the essence of the marriage contract in the family law of Ukraine and in the countries of the world as a basis of problems of the conclusion of family unions. The need for research is the importance of improving the theoretical and practical understanding of the population of the meaning of marriage contracts, their content, the procedure for concluding and terminating, the consequences arising from the procedures, respectively. The author draws attention to the urgency of the issue, which is that the legislative regulation of marital relations should be unified and clearly regulate each aspect in accordance with the principles of the rule of law, legality and legal certainty.

The article draws attention to the concept of marriage, its subject, analysis of the concept of "marriage contract" in the Romano-Germanic legal family and the Anglo-Saxon, highlights the comparison of the marriage contract under German law, US law.

The scientific article emphasizes that the unified substantive legal regulation of marital relations and agreements with a foreign element is not developed at a sufficient level, that is, conflict regulation is very important.

The comparative aspect of the fact that in the Romano-Germanic legal family there is the concept of "legal regime of marital property" and in the Anglo-Saxon – "system of marital property". Although these two concepts sound different, but have a common meaning.

The current legislation does not disclose the conditions, types and amounts of liability of spouses for non-performance of the marriage contract, therefore in resolving such issues should be guided by the general provisions of family and civil law, as well as certain conditions of the marriage contract.

Key words: marriage, marriage contract, foreign element, family law regime of property, property of spouses.

Постановка проблеми. Міграційні процеси, які активно тривають, супроводжуються тим, що продовжується тенденція до збільшення кількості шлюбів, у яких подружжя знаходиться під юрисдикцією різних держав і має майно у них або в інших країнах. Саме тому у 21 столітті Комісія із сімейного права Європи взяла курс на уніфікацію та інтеграцію законодавства. Зокрема, Україна також виявила бажання приєднатись до цього процесу. Саме тому розвиток внутрішнього сімейного законодавства України має здійснюватися з урахуванням міжнародних норм і стандартів організації сімейних відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У своїй роботі для аналізу питання майнових правовідносин подружжя ми вивчили праці таких учених, як К.А. Слепакова, Я.В. Новохатська. Зокрема, велику наукову цінність для нас становить праця Я.В. Новохатської «Правове регулювання майнових відносин подружжя (порівняльно-правовий аспект)». У контексті національного законодавства ми проаналізували Закон України «Про міжнародне приватне право». Крім того, ми проаналізували Гаазькі конвенції 1902, 1905 і 1908 рр.

Мета статті полягає в узагальненні шляху розвитку інститутів шлюбу та шлюбного договору у сфері національного та міжнародного сімейного законодавства, виокремленні головних аспектів майнових правовідносин подружжя у сучасному міжнародному сімейному праві.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 21 Сімейного кодексу України шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [1].

Для регулювання міжнародним приватним правом питання майнових правовідносин подружжя обов'язковою є наявність іноземного елемента.

П. 1. ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» дає розуміння ознак іноземного елемента, а саме:

1) хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою;

2) об'єкт правовідносин (наприклад, спадкове майно), з приводу якого виникають відповідні відносини, знаходиться на території іншої держави;

3) юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави [1].

Уніфіковане матеріально-правове врегулювання шлюбних правовідносин та договорів з іноземним елементом не є розвинутим на достатньому рівні, тому дуже важливим є колізієне регулювання з метою визначення права тієї країни, що буде регулювати відповідні відносини. У 90-х роках XX століття в українському законодавстві з'явилося поняття «шлюбний контракт». Тоді не було

колізійної норми регулювання цього питання, хоча процес укладання шлюбних договорів набував вираженого попиту. З прийняттям у 2005 році Закону України «Про міжнародне приватне право» шлюбний договір отримав колізійне правове забезпечення. Все це висуває питання колізійного регулювання шлюбних договорів з участю іноземного елемента до числа актуальних проблем правової науки та юридичної практики.

Крім того, зазначені питання пов'язані з майновими правовідносинами подружжя, ускладненими іноземним елементом, тому міжнародні акти, що їх регулюють, спрямовані на уніфікацію не матеріально-правових норм, а колізійних. Такими міжнародними актами є Гаазькі конвенції «Про врегулювання колізій законів у сфері укладення шлюбу» (1902 р.), «Про врегулювання колізій законів і про юрисдикцію стосовно розірвання шлюбів та судового розлучення подружжя» (1902 р.), «Про колізії законів стосовно особистих та майнових відносин подружжя» (1905 р.).

Гаазька конвенція від 14 березня 1978 року відіграє важливе значення у регулюванні міжнародно-правових відносин у сімейній сфері щодо режимів власності подружжя [2], а ст. 61 ЗУ «Про міжнародне приватне право» встановлює вибір стосовно такого кола правопорядків, як:

- 1) право країни громадянства;
- 2) право країни звичайного місця проживання одного з подружжя;
- 3) право країни місця знаходження нерухомого майна (стосовно нерухомості) [3].

У романо-германській правовій сім'ї існує поняття «правовий режим майна подружжя», а в англосаксонській – «система подружньої власності». Ці два поняття звучать по-різному, але вони мають однаковий зміст. З огляду на це треба виділити три основних правових режими регулювання майнових договорів між подружжям:

- 1) режим спільної власності майна. Майно подружжя є спільною сумісною власністю та базується на ідеях рівноправності й економічного партнерства (Іспанія, Італія, Франція);
- 2) режим роздільного майна. Будь-яке майно подружжя, коли б і яким би шляхом воно не було придбане, вважається їхнім роздільним майном (Англія, Нова Зеландія, Канада);
- 3) режим відкладеної спільності. Майно подружжя під час шлюбу належить кожному із них окремо, але під час розірвання шлюбу усе майно та кошти сумуються та діляться між подружжям навіпіл (ФРН, Данія, Швейцарія).

Шлюбний договір у країнах Західної Європи та США має давню традицію. Наприклад, вітчизняне законодавство має спільні риси з німецьким сімейним правом, тому зміст шлюбного договору України та Німеччини може бути однаковий, а обов'язковою умовою договорів має бути недопустимість обмежень прав кожного із подружжя. Але процедура оформлення є дещо відмінною. Якщо члени подружжя виключили чи змінили договором законний режим майна, то висувати заперечення щодо третьої особи, з якою один з них уклав правочин на основі таких змін, можна лише у тому разі, якщо шлюбний договір був внесений у реєстр майнових прав подружжя відповідного територіального суду, а також якщо третій особі було відомо про шлюбний договір на момент укладення правочину, оскільки відомості про шлюбні договори мають бути включені до реєстру майнових прав згідно зі ст. 1412 Цивільного кодексу Німеччини [4]. Подружжя має внести спільну заяву [5, с. 318]. Якщо один із подружжя займається торгівлею, то він зобов'язаний зареєструвати шлюбний договір або за місцем проживання, або за місцем проведення торгової діяльності, якщо вони не збігаються [6, с. 124].

Окрему увагу треба звернути на питання, які стосуються житла. Під час створення шлюбу чоловік або жінка вселяється до житла, на яке розповсюджується право власності одного із подружжя, тому сторони договору можуть визна-

чити порядок користування житлом. Крім того, сторони можуть зазначити відповідні зобов'язання у разі звільнення житлового приміщення під час розірвання шлюбу [7, с. 88].

Я.В. Новохатська у роботі «Правове регулювання майнових відносин подружжя (порівняльно-правовий аспект)» пропонує закріпити в національному законодавстві особливий режим сімейного будинку (резиденції сім'ї). Так, визначається, що особливий правовий режим порівняно з іншими об'єктами нерухомості, призначеними для проживання, має, як правило, тільки один будинок – той, який чоловік і дружина обрали для свого постійного проживання як резиденцію сім'ї. Відзначається, що у вітчизняній правовій доктрині концепція сімейного будинку як резиденції сім'ї відсутня, водночас у зарубіжному законодавстві існують спеціальні правила щодо розпорядження будинком, а також щодо правових наслідків поліпшень будинку тим з подружжя, хто не є власником, способів і порядку поділу будинку тощо [8, с. 12].

У Сполучених Штатах Америки існують закони, які регулюють питання шлюбного договору. Зокрема, це закони «Про шлюбний договір» та «Про підтримку сім'ї штатом» (1983 р.). Особливістю американського законодавства, на відміну від українського, є існування дошлюбної угоди, тобто угоди, яка укладається до вступу у шлюбні стосунки, обов'язково у письмовій формі і за наявності згоди подружжя. Після вступу у шлюб відповідна угода може або радикально змінюватися, або доповнюватися. Ззначається, що закони регулюють різні види майна, тому існує відповідний режим правового регулювання. Це стосується трудових доходів, доходів від реалізації майна, страхування. Особливістю законодавства США є те, що в угоді вказується спосіб вирішення питання, пов'язаного із вихованням та освітою дітей, якщо вони є, тобто з'являється відображення не тільки майнових, а ще й нематеріальних правовідносин подружжя.

У тих штатах, де сімейне законодавство сприйняло норми загального права, регулювання майнових відносин за шлюбним договором не передбачає поділу майна, набутого після укладення шлюбу, на спільне і майно кожного з подружжя. Все майно, яке було в подружжя на законних титулах, і те, яке подружжя придбало в період шлюбу, включаючи спадщину, подарунки, є спільною власністю подружжя. Воно залишається у повній власності того з подружжя, якому переходить спадщина і подарунки.

Існує недостатнє законодавче регулювання відповідальності за порушення шлюбного договору, хоча у наукових колах визначається два види відповідальності. Ідеться про відповідальність перед третіми особами за власне невиконання або неналежне виконання шлюбного договору. Перший вид відповідальності – це той, коли чоловік (дружина) до вступу у шлюб придбав (придбала) нерухоме або рухоме майно у кредит та відмовляється за нього сплачувати, що спричинює негативні наслідки для одного із подружжя залежно від умов шлюбного договору. Другий вид відповідальності – це той, коли чоловік не сплачує передбачені договором кошти з метою утримання дружини або перестає сплачувати орендну плату за житло або авто. Існує необхідність у доведенні умислу що призвів до негативних наслідків.

Чинне законодавство не розкриває умов, видів та розмірів відповідальності подружжя за невиконання шлюбного договору. З огляду на це під час вирішення таких питань необхідно керуватися загальними положеннями сімейного й цивільного законодавства, а також визначеними умовами шлюбного договору.

Висновки. Отже, аналізуючи національне законодавство та законодавство зарубіжних країн, враховуючи міжнародно-правові акти, можна дійти висновку, що існує позитивна тенденція регулювання майнових правовідносин подружжя за колізійним принципом автономії волі з урахуванням принципу найбільш тісного зв'язку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
2. Конвенція про право, що застосовується до режимів власності подружжя : міжнародний документ від 14.03.1978 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_923.
3. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>.
4. Гражданское уложение Германии / ред. А.Л. Маковский. М., 2006. 816 с.
5. Слепакова К.А. Правоотношения собственности супругов. М. : Статут. 2005. 444 с.
6. Familienrecht. Ein Studienbuch von dr. dr. H.C.Alexander Luderits. 1999. С. 124–125.
7. Семейное право Российской Федерации и иностранных государств: основные институты. *Юринформцентр* / под ред. В.В. Залеского. М., 2004. С. 84–89.
8. Новохатська Я.В. Правове регулювання майнових відносин подружжя (порівняльно–правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право». Харків, 2006. 20 с.